

Әлеуметтік педагогика

Кредиттер саны: 3 кредит

«Педагогика және психология» кафедрасы
п.ғ.м., оқытушы Сәтбек Қуаныш Жаппарұлы

№ Тақырып/ апта	Тақырыптың атауы	Тақырыптың мазмұны
1	Педагогиканың жалпы негіздері Қазіргі заманғы педагогиканың әдіснамалық негіздері.	1.1 Адам туралы ғылым жүйесіндегі педагогика ғылымының орны, оның негізгі ерекшеліктері
2	Ғылыми-педагогикалық зерттеу әдістері.	2.1 Ғылыми-педагогикалық зерттеудің әдіснамалық негіздері.
3	Тұлғаның дамуы, қалыптасуы және тәрбиесі.	3.1 Тұлға дамуының педагогикалық мәні
4	Оқушылардың ғылыми дүниетанымын қалыптастыру	4.1 Дүниетаным туралы жалпы түсінік
5	Оқушылардың ғылыми дүниетанымын қалыптастыру	5.1 Дүниетаным туралы жалпы түсінік
6	Тұтас педагогикалық процесс.	6.1 Тұтас педагогикалық процестің мәні
7	Әлеуметтік педагогиканың негіздері.	7.1 Әлеуметтік педагогика оқу пәні.
8	Әлеуметтік педагогика білім саласы және оқу пәні ретінде.	8.1 Әлеуметтік педагогика оқу пәні.
9	Әлеуметтік педагогиканың ғылыми қалыптасу тарихы.	9.1 «Әлеуметтік тәрбие» түсінігі
10	Әлеуметтік педагогиканың ғылыми қалыптасу тарихы.	10.1 «Әлеуметтік тәрбие» түсінігі
11	Әлеуметтік тәрбие адамның ашық ортадағы мақсаты және жоспарлы дамуы үшін жағдай жасау ретінде.	11.1 Әлеуметтендіру түсінігінің мәні.
12	Әлеуметтік тәрбие адамның ашық ортадағы мақсаты және жоспарлы дамуы үшін жағдай жасау ретінде.	12.1 Әлеуметтендіру түсінігінің мәні.
13	Қазіргі жағдайдағы әлеуметтендіру қоғамның тәрбие потенциалының функциясы ретінде.	13.1 Әлеуметтендіру факторлары және әлеуметтік педагогиканың виктимологиясы
14	Әлеуметтендіру факторлары және әлеуметтік педагогиканың виктимологиясы.	14.1 Девиантты мінез – құлықтың формалары және түрлері.

Пәнді зерттеу мақсаты: “Әлеуметтік педагогика” курсы педагогикалық оқу орындары студенттерін болашақ мамандығына дайындау жүйесінің негізгі бір саласы. Оның мақсаты болашақ мамандарды педагогика ғылымдарының теориялық негіздермен қаруландырып, тәрбие мен оқыту процесін нәтижелі ұйымдастыруға қажетті педагогикалық білім, іскерлік және дағды қалыптастыру.

Оқыту нәтижелері (пәндік және пәннен тыс құзіреттілік)

Әлеуметтік педагогика курсының оқыту барысында келесі міндеттерді шешуге аса көңіл бөлінеді:

- студенттерге педагогикалық процестің негізгі заңдылықтарын меңгерту, оларды педагогикалық процестің әдістері, формалары және құралдары туралы білімдер негізімен қаруландыру;
- студенттерде педагогикалық ғылымы және практикасының бүгінгі күндегі жетістіктерін үйренуде танымдық қызығушылығын дамыту;
- студенттерде өзіндік білім алуға және әлеуметтік педагог еңбегіне деген қызығушылықты қалыптастыру.

Қазіргі заманғы педагогиканың әдіснамалық негіздері.

Педагогика жеке ғылым ретінде философиялық ғылымдар жүйесінен XXVII ғасырда бөлініп шықты. Оған негізгі еңбек сіңірген ұлы чех педагогы Ян Амос Коменский. Оның белгілі еңбегі «Ұлы дидактикада» оқығудың негізгі теориялық мәселелері мен оны ұйымдастырудың жолдары қарастырылды. Өз еңбектерінде Я.А.Коменский тәрбие мәселелеріне де үлкен мән берді. Ол «Аналар мектебі» атты еңбегінде отбасы тәрбиесіне байланысты өз көзқарастарын жария етті. Я.А.Коменскийдің ізімен батыс еуропа елдерінен педагогика ғылымына зор үлес қосқан ғалымдар шықты.

Ағылшын философы және педагогы Джон Локк өзінің «Тәрбие туралы ойлар» еңбегінде өзіне-өзі сенімді, біліктілігі мен іскерлік қасиеттері ұштасып жатқан, адамгершілік сенімдері бар адам – джентльмен тәрбиесіне көп көңіл бөледі.

Француз ойшылы Жан Жак Руссо баланы табиғатынан дарынды деп таниды. Оның ойынша, тәрбие - баладағы тума қасиеттердің дамуына кедергі болмай, оған толық еркіндік беріп, әрі оның қызығулары мен құмарлығына икемдеу.

Швейцар педагогы Иоганн Генрих Песталоцци педагогикада алғашқылардың бірі болып теория мен тәрбиелік іс-әрекет бірлігінің маңыздылығын көре білді.

Ғылыми-педагогикалық зерттеу әдіснамасы және әдістері.

Э.Г.Юдин әдіснамалық білімдердің 4 деңгейін көрсетеді: философиялық, жалпы ғылымилық, нақты ғылымилық және технологиялық немесе зерттеу әдістемесі.

- 1-ші, философиялық деңгей – танудың жалпы принциптерін анықтайды. Философиялық білімдер әдіснамалық функция атқарады.
- 2-ші, жалпы ғылымилық әдіснама – барлық немесе бірнеше ғылымдарда қолдануға болатын теориялық концепциялар. Мысалы, қоршаған шындықтағы құбылыстар мен процесстерді бір-бірімен байланыста, тұтас объект ретінде жүйелілік тұрғысынан қарастыру.
- 3-ші, нақты ғылымилық әдіснама – арнайы бір ғылым саласында қолданылатын зерттеу принциптері, әдістері жиынтығы. Педагогика ғылымынан оған келесі мысалды келтіруге болады. Зерттеу пәнін тұлғалық тұрғысынан қарастыру. Оның мәні: кез келген процесті, индивидтің жағдайын, қасиеттерін оның тұлғалық ерекшеліктерін ескерусіз дұрыс түсіну мүмкін емес.
- 4-ші деңгей – нақты зерттеуді жүргізу әдістемесі. Зерттеуді жүргізу әдістемесі – ақиқат, шын білімдірді алуды қамтамасыз ететін әдістер және процедуралар.

Тұлғаны дамыту, әлеуметтендіру және тәрбиелеу.

Күнделікті тұрмыста **индивид** деп оның өзіне тиесілі ерекшеліктері бар нақты бір адамды айтамыз. Индивидтің ең жалпылама сипаттамалары ретінде психофизиологиялық ұйымдасуының тұтастығы мен өзіндік ерекшелігін, қоршаған ортамен өзара әрекеттегі тұрақтылығын, белсенділігін айтуға болады. Әр адам – индивид.

Даралық, қысқаша айтқанда, бір адамды екінші адамнан айыратын ерекшелік. Даралық мінез және темперамент, пығармашылық іс-әрекет және қабілеттер ерекшелігімен көрінеді. Абсолютті бірдей екі адам болмайды. Яғни, әр адамға өзіндік ерекшеліктері (психикалық, әлеуметтік) бар даралық ретінде қарауымыз керек.

Педагогикада және психологияда тұлға және оның дамуы проблемасы бойынша үш бағыт болды: биологиялық, әлеуметтік және биоәлеуметтік.

Биологиялық (преформистер) бағыт өкілдері тұлғаны тек қана табиғи өнім ретінде қарастыра отырып адамның мінез-құлқын, жүріс-тұрысын туа біткен қажеттіліктер, инстинктер ықпалы деп түсіндіреді (З.Фрейд). Адам қоғам талаптарына бағынуға және соның барысында өзінің табиғи қажеттіліктерін үнемі басып отыруға мәжбүр. Ол «адам өзімен өзінің осы күресін жасыру үшін «маска киеді» немесе қанағатандырылмаған табиғи қажеттіліктерін басқа бір іс-әрекет түрімен алмастырады» - дейді. З.Фрейд адамның жүріс-тұрысы толығымен жыныстық инстинктен (либидо) тәуелді деп есептеді.

Әлеуметтік бағыт өкілдері адам биологиялық тіршілік иесі бола тұра өмір сүру барысында өзі қарым-қатынасқа түскен әлеуметтік топтардың ықпалы арқылы біртіндеп әлеуметтенеді деп есептейді. Тұлғаның даму деңгейі неғұрлым төмен болса, соғұрлым онда биологиялық ерекшеліктері анық көрінеді, бірінші кезекте иемдену, бұзу, қирату, жыныстық және т.б. инстинктер.

Биоәлеуметтік бағыт өкілдері психикалық процестер (түйсік, қабылдау, ойлау және т.б.) биологиялық негізде, ал тұлғаның бағыттылығы, қызығушылықтары, қабілеттері әлеуметтік құбылыс ретінде қалыптасады деп түсіндіреді.

Оқушылардың ғылыми дүниетанымын қалыптастыру

Дүниетанымда ішкі мен сыртқының, объективті мен субъективтінің бірлігі көрінеді.

И.Ф.Харламов ғылыми дүниетанымның бағдару беру, ақпараттық және баға беру функцияларын атайды. Б.Т.Лихачевтің пікірі бойынша ғылыми дүниетаным ағартушылық, тәрбиелік, дамытушылық, ұйымдастырушылық және болжамдық функциялар

Ғылыми дүниетанымның *ағартушылық функциясының* мәні – ол қоғам және табиғат әлемін адамға түсінікті етеді, білімді сана қалыптастырады, әлеуметтік және саяси қате түсініктерден сақтайды.

Тұлғаның қабылдаған көзқарастары мен сенімдері онда белгілі бір моральдік қасиеттердің қалыптасуына, қоршаған шындыққа деген қарым-қатынас қалыптастыруға негіз болуы ғылыми дүниетанымның *тәрбиелік функциясын* іске асыруға мүмкіндік береді.

Ал дүниетанымның *дамытушылық функциясының* мәні дүниетанымның мазмұнын игеруге арналған ішкі рухани жұмыс тұлғаны белсенді ойлау іс-әрекетіне тартуында.

Ғылыми дүниетанымның *ұйымдастырушылық функциясы* оқушыларды практикалық іс-әрекет жүйесіне тартудан көрінеді.

Ғылыми дүниетанымның *болжамдық функциясы* қоғам мен табиғаттың даму заңдылықтарын игеру негізінде іске асырылады.

Ғылыми дүниетаным компоненттері.

Білім – объективтік дүниені бейнелейтін адам баласының мол тәжірибесі. Білім арқылы жеке адам табиғаттың және қоғам құбылыстарының объективтік жақтарын зерттейді, түсінеді, ұғады.

Көзқарас жеке адамның табиғи және әлеуметтік құбылыстарын түсіндіру туралы байымдауы, ой тұжырымы.

Сенім – көзқарастың жоғары сапалы жағдайы. Сенім деп тұлғаның ішкі позициясына айналған білімдерді айтуға болады.

Адам мұраты жете түсінудің жоғары кемелі, адам баласының жоғары мұрат-мақсаттары, өмірлік ұмтылысы.

Тұтас педагогикалық процесс

- Қазіргі қайта құру кезеңінде тұтас педагогикалық процестің мәні өте зор, өйткені осы кездегі қоғамдық-өндірістік қатынастың дамуы оқыту мен тәрбие бірлестігі принципінің толық іске асуын талап етеді.
- Орта, жоғары оқу орындары мен мектептен тыс мекемелер жүйесінде білім беру және тәрбие мақсатын жүзеге асыру процесін тұтас педагогикалық процесі деп атайды. Білім беру мен тәрбие міндеттерін толық шешу үшін сабақ үстінде әрбір тақырып бойынша оқуды тәрбиемен үйлестіріп өткізу – оқу-тәрбие процесінің басты шарты.
- Педагогикалық процесті ұйымдастыру барысында оқушы және оқушылар коллективі бір жағынан тәрбие объектісі, екінші жағынан тәрбие субъектісі болады. Осыған орай, оқу тәрбие процесінде мұғалімдер мен балалар ынтымақтастығы, олардың творчестволық еңбек етулеріне зор сүйеніш болады. Тәрбиенің субъектілері мен объектілері арасында әр түрлі байланыстар пайда болады.

Әлеуметтік педагогика білім саласы және оқу пәні ретінде.

- Даму- адамның ішкі жан дүниесіндегі өзіндік ерекшеліктерін іс жүзіне асыру. Қоршаған ортаның ықпалымен әсері арқылы адамның дамуын оның процесі деп те жалпы анықтама беруге болады. Яғни мәдени құндылықтармен әлеуметтік өлшемдерде қабылдау және жүзеге асыру, сондай-ақ өзі өмір сүріп отырған ортада өзіндік даму және өзін-өзі жетілдіру болып табылады. Әлеуметтену жүреді: а) адамның қоғаммен еркінен тыс өзара қарым-қатынас жасау үрдісінде және оның жан-жақты бағытталған әр қилы өміріне еріксіз әсер етуде; б) кейбір адамдардың өмірінің кезеңдеріне мемлекет тарапынан әсер ету үрдісінде; в) адамның дамуына, яғни тәрбиелеуге мақсатты бағытталған жағдай жасау үрдісінде; г) адамның өзіндік дамуында және өзін өзі тәрбиелеу үрдісінде. Сондықтан даму- бұл адам болып қалыптасудың жалпы үрдісі деп есептеуге болады. Әлеуметтену- нақты әлеуметтік жағдайларға негізделген даму.
- Тәрбиені адамның әлеуметтену жолындағы әлеуметтік бақылаулы үрдіс деп те қарастыруға болады) тәрбие туралы түсінікке анықтама 1 тарауда беріледі).
- Тәрбие отбасында жүзеге асады. Бұл жағдайда біз жеке немесе отбасылық тәрбие мен істес боламыз. Отбасылық объектісі педагогика объектісі тәрбие діни ұйымдарда жүзеге асады. Бұл жағдайда біз діни немесе құпия тәрбиемен істес боламыз: ол құпия- педагогика объектісі тәрбие қоғам мен мемлекет тарапынан осы үшін құрылған ұйымдарында жүзеге асады. Бұл жағдайда біз әлеуметтік немесе қоғамдық тәрбиемен істес боламыз. Ол әлеуметтік педагогиканы оқытудың объектісі.

Әлеуметтік педагогика теориясының ғылыми статусы.

- **Әлеуметтік педагогика** – (педагогиканың жалпы бір бөлігі ретінде) әлеуметтік-мәдени жағдай орталығы (макро, мезо, микро) әлеуметтік құрылымға нақты әсер етуі және әлеуметтік орта мен педагогика ғылымының әр саласының рөлін атқарады (Бочарова В.Г.)
- **Әлеуметтік педагогика** – бұл теория мен практиканы тану, білім мен тәрбиені реттеу мен іске асыру әлеуметтенудің процесін немесе адамның қайта әлеуметтенуімен индивидтің қалпына келуіне және мінез-құлық эталоны (сендіру, құндылық, сезім мен іс-әрекетінің байланысы) (Никитин В.А.)
- **Әлеуметтік педагогика** – бұл әлеуметтік ортаны тәрбиелеу ғылыми әсер ету болып саналады. (Семенов В.Д.)
- **Әлеуметтік педагогика** – бұл ғылым, жас өспірімдердің әлеуметтенуіне әлеуметтік ортаға әсер етуіне, тұлға болып қалыптасуына нақты жүйелі шаралар тәрбиелеудің топтарға әлеуметтік ортамыз жағдайына нақты әсер ету. (Басов А. В.)
- **Әлеуметтік педагогика** – жүйені ғылым, интегративтік, тәжірибенің әр түрлі деңгейімен әр түрлі салаларында іске асыруы. Оны ең негізгі деп атауға болады.
- **Саяси жоспарда** – бұл “виктимогендік” күрестің тоқталуы, әлеуметтік саясаттың әлсіздігін көрсету әлеуметтік реабилитациялық және әлеуметтік қорғау жүйені орталықтарын қолдауы және оны әрі қарай іске асырудың негізі болады.
- **Методикалық жоспарда** адам мен қоғамның шарттары мен принциптері гармоникалық қатынастарымен әлеуметтік-педагогикалық жүйенің ашық функциясының мәнін анықтайды.
- **Әлеуметтік педагогикалық жоспарда** тәрбиелік приоритетті анықтау (тек дидактикалық немесе әдістемелік, әлеуметтік-педагогикалық технологияларды өңдеу мен болжау) , бағдарламалық, ғылыми – шығармашылық програмалармен жобаларды өңдеуді аяқтау.

Әлеуметтік тәрбие адамның ашық ортадағы мақсаты және жоспарлы дамуы үшін жағдай жасау ретінде.

Әлеуметтік тәрбие:

- педагогикалық процестің құрамдас бөлігі;
- комплексті, біркелкі, интерактивті, көп функциялы процес;
- барлық педагогикалық құралдар мен мүмкіншіліктердің арсеналын қолдануды (пайдалануды) білдіреді (қарым-қатынас, ойын, оқу және қоғамдық пайдалы қызмет)
- мақсаты бар- тұлғаның дамуы мен әлеуметтік кемелденуді қалыптастыру.

Әлеуметтілік:

- әлеуметтік тәрбиенің интегративті нәтижесі және тұлғалық, ұжымдық біркелкілікті көрсетеді;
- индивидуалдық деңгейде адамның қоғамдық табиғатын көрсетеді сондықтан да өзіндік белсенділіктің қайнар көзінің қабілеті ретінде, қоғамдық игілік тұрмысқа деген индивидуалды шығармашылық қатынасты түсіндіретін субъективтілікті өзіне қосып алады;
- қоғамдылықтың синонимі емес, соңғысы манызы жағынан кең және әлеуметтіліктің табиғатының типологияның сипатын көрсетеді;
- қоғамдылық түсінігін өзіне қосып алады, бірақ оның мазмұнын анықтамайды;

қарым-қатынас түрі ретінде коммуникация мен ақпаратқа қатысы жоқ, әлеуметтік тәжірибе трансляциясы және басқа адамдармен байланыс жасаумен шектелмейді.

Қазіргі жағдайдағы әлеуметтендіру қоғамының тәрбие потенциялының функциясы ретінде.

Әлеуметтену 3 қалыпта жүзеге асырылады (Зеленев Л.А.).

1. Идентификация (потенциалды адам адамға айналады).
2. Индивидуализация (адам басқа адамдардан қайталанбас белгілермен ерекшеленеді).
3. Персонализация (адам субъектіден әрекет етуге айналады).

Әлеуметтенудің 4 стадиясы бар.

1. Ерте (туғаннан мектепке дейін)
2. Оқу (мектептен оны бітіргеннен кейін)
3. Әлеуметтік есею (жұмыс)
4. Өмір циклының аяқталуы (жұмыс қызметінің тоқталуы)

Әлеуметтендірудің 2 құрамдас бөлігі бар (Иванов О.И.)

1. Нақты әлеуметтену (тұлғаға әсер ету мақсатында) әлеуметтенуге қатысты әлеуметтік институттары мен мақсатқа бағытталған әсер ету (екі жақ: тәрбие және сыртқы әсер ету достар, көршілер және т.б.)
2. Латентті әлеуметтену (толық меңгерілмеген)

Әлеуметтендіру факторлары және әлеуметтік педагогиканың виктимологиясы.

Әлеуметтендірудің мегофакторы.

Планета- бұл формасы жағынана шарға жақын, күннен жарық пен жылу қабылдап, оны эллипс орбитасы бойынша айналатын аспан денесін білдіретін астрономиялық түсінік.

Әлем- бұл жағдайда біздің планетамызда тіршілік ететін адам қоғамдастығын білдіретін әлеуметтік- саяси түсінік.

Әлеуметтендірудің макрофакторы

Ел - бұл географиялық –мәдени феномен. Бұл белгілі бір шекарасы бар, географиялық жағдайы табиғи шарттарымен анықталатын территория. Оның мемлекеттік егемендігі (толық және шектеулі) бар, ол сонымен қатар басқа елдің билігінде бола алады. Бір елдің территориясында бірнеше мемлекет болуы мүмкін. (Германия мен Ветнамды, ал бүгінгі күнде Қытай мен Кореяны айтуға болады).

Этнос (немесе ұлт)- бұл ортақ менталитеті, ұлттық сана сезім мен мінезі, мәдениеттің тұрақты ерекшеліктері бар, сонымен қатар өзінің басқа этностардан айырмашылығын сезінетін тарихи қалыптасқан адамдардың тұрақты жиынтығы. («этнос» және «ұлт») түсініктері бірдей емес, бірақ біз оларды синоним ретінде қолданамыз.

Девиантты мінез – құлық әлеуметтік мәселе ретінде.

Қараусыз бұл баланың жеке драмалығы емес, бұл әлеуметтік қауіп – бұлар:

1. Қоғамдық ритімдерден адамдардың үлкен топтарынан алыстайды. Еңбек пен білім потенциалы күрт төмендейді.
2. "Сінімді орта" –мұнда криминалдық факторлар және қылмыс пайда болады.
3. Бұлар көбінесе әртүрлі ауруларды таратушылар. Сөйкені тұратын жері антисанитар жағдайларында өмір сүреді.
4. Қараусыз қалған балаларды әлеуметтік талаптарға шек қойылған.
5. Панасыздарға психо-әлеуметтік сапа қасиеті негізделген. Мәселен дерексілік, физикалық күші жоғары, билігі басым.

Нашақорлардың негізгі белгілері:

- Келешекте нашақорды қолдануға сұраныс.
- Ешқандай ерікті күшпен жеңе алмау.
- Келешекте дозаны көбейтуге сұраныс.
- Нашақорлықсыз қалыпты эмоцияның болмауы емес.

Маскүнем және ішімдікке салыну. Ішімдікке салыну бұл шектен тыс ішімдікті пайдалану, бұл жас адамның әлеуметтік бейімделуіне, денсаулығына қауіп төндіреді.

Маскүнемдік – табиғи интоксикациялық психотрипиялық аурулар, ішімдікті әр дайым қабылдануынан. Маскүнемдік және ішімдікке салыну бір-бірімен тығыз байланысты, бірінші – екінші алғы шарты ретінде қарастырылады.

Соңғы жылдарда ішімдікке салыну және маскүнемдік жастардың мәселесі болып отыр:

- ішімдіктер соны жасауда бұл жасөспірімдердің ішімдікке салынуы жас кезеңде.
- әрбір жас ұрпақ ішімдікті жас кезінде салынады.
- жастар үлкен толерантності көрсетеді.

- **Құқық бұзу – кінәліге заң жауапкершілік анықталады.**
- **Құқық бұзу – қылмыс және әрекет болып бөлінеді. Заң позицияда бұл әртүрлі түсініктеме береді, бірақ бір жағдайға байланысты – құқық бұзу нормасы. Олардың айырмашылығы қоғамдық қауіпсіздікке байланысты. Егер индивид қателік жасаса, заңдылық – қылмыстық тыйым салынады. Ол қылмысқа байланысты құқықтық қауіпті бұзудылық болып табылады.**
- **Әрекет – қоғамдық зиянды іс-әрекет, қылмыстан айырмашылығы қарапайым қоғамдық мінез-құлықтан қауіпті. Әрекет азаматтық қалыппен реттеледі.**
- **Анти қоғамдық іс-әрекет механизмінің қалыптасу процесі жастардың құқық бұзу мінез – құшығы табиғи түсінік болып табылады.**
- ❖ **Антиқоғамдық бағыттағы жеке тұлғаның қалыптасуы**
- ❖ **Антиқоғамдық іс-әрекет субъектінің қалыптасуының нақты шешім қабылдауы болып табылады,**
- ❖ **Бұл жағымсыз жағдайлар іс-әрекет шешу барысында жүзеге асыру,**